

Verantwoord beleggen

Zwitserleven

Rapportage eerste kwartaal 2017

Inhoud

1	Introductie	3
2	De Noordpool: boegbeeld van klimaatverandering	4
2.1	Smeltend ijs en het albedo-effect	4
2.2	Meer activiteiten in Arctisch gebied	4
2.3	2 Degrees Expeditie met Bernice Notenboom	4
2.4	Infographic	5
3	Uitsluitingen en engagement	6
3.1	Nieuwe uitsluitingen en toelatingen	6
3.2	Inzicht in engagements	7
3.3	Engagementvoorbeelden	9
4	Van inzicht naar impact	10
5	Green bonds en positieve selectie	11
5.1	De Franse staat: net niet de primeur	11
5.2	Positieve selectie: Nederland beleeft doorbraak van wind op zee	11
6	Appendix	12
6.1	Huidige uitsluitingen (bedrijven)	12
6.2	Huidige uitsluitingen (staatsobligaties)	15

Introductie

De kabinetsformatie in Nederland is in volle gang. Waar klimaatverandering tijdens de verkiezingscampagne geen belangrijke rol leek te spelen, komt het 'klimaatkonijn' (met dank aan Ed Nijpels voor deze uitdrukking) nu opeens uit de hoge hoed.

De partijen lijken mijlenver uiteen te liggen over de manier waarop het klimaatakkoord van Parijs gehaald kan worden. In de samenvatting van het verkiezingsprogramma van de VVD kwam 'klimaat' geen enkele keer voor. Het CDA richt zich met name op het isoleren van huizen.

Wat deze plannen gemeen hebben, is dat ze bij lange na niet voldoende zijn om het 2 graden-scenario te halen (laat staan het scenario van 1,5 graad). Om Jesse Klaver aan boord te krijgen zal dus geschrapt moeten worden in de aanvankelijke plannen van zowel VVD als CDA. Hiermee is klimaat - en vooral: de financiering ervan - een van de potentiële struikelblokken voor de kabinetsformatie.

Misschien bij gebrek aan het geloof in politieke maatregelen, heeft Vandebrom een bod gedaan op de kolencentrale van Nuon aan de Hemwegcentrale in Amsterdam. Het doel is om de kolencentrale in te gaan richten als een dependance uit 'Sjakie en de Chocoladefabriek', inclusief glijbaan. Nuon wil er graag van af, maar vindt het bod van €1 miljoen niet goed genoeg. Een crowdfunding-actie van Greenpeace moet uitkomst bieden.

Sinds het aantreden van Trump is het sluiten van kolencentrales in Amerika een stuk minder waarschijnlijk. De nieuwbakken president roept op om de 'oorlog tegen kolen' te stoppen. Per decreet wil hij het Clean Power Plan herzien. In dit plan wordt de uitstoot van broeikasgassen door kolen beperkt. En dat staat de economische groei in de weg! Sowieso is dat hele klimaatgedoe een grote leugen, aldus de Amerikaanse leider.

Veel gesteggel en weinig voortgang of zelfs achteruitgang dus, vanuit het oogpunt van het klimaat. Volgens hoogleraar transitiekunde Jan Rotmans betekent 8 jaar Trump een stijging van ongeveer 10% in de CO2-uitstoot van Amerika. En dat terwijl de tijd dringt...

Gelukkig zijn er mensen zoals Bernice Nootenboom. Momenteel is zij op expeditie op Noordpool. Ze skiet met haar team 2 breedtegraden over de Noordpool. Waarschijnlijk is dit het laatste jaar dat het kan. Vanaf deze zomer zal er naar verwachting voor het eerst in 10.000 jaar te weinig ijs zijn om dezelfde toer te maken.

Met haar tocht wil Bernice aandacht vragen voor klimaatverandering en doet ze wetenschappelijk onderzoek voor ESA en NASA. ACTIAM is een trotse partner van deze pooltocht. Hans van Houwelingen en Maxime Molenaar zullen eind april afreizen naar Spitsbergen, om daar met leiders van verschillende grote Nederlandse bedrijven nieuwe stappen te zetten.

En om te laten zien dat iedere bijdrage belangrijk is, is ACTIAM de actie #doesduurzaam gestart. Hier laten medewerkers zien wat ze doen tegen klimaatverandering. Dat mogen kleine dingen zijn, zoals een vleesloze dag of op je fiets naar het werk.

Wat ga jij doen?

Dennis van der Putten
Hoofd Verantwoord Beleggen

Copyright martinhartley.com 2014

De Noordpool: boegbeeld van klimaatverandering

Iedereen kent de foto's: smeltende ijsschotsen met sterk vermagerde ijsberen, op zoek naar voedsel. De Noordpool is het boegbeeld van klimaatverandering geworden. En dat is niet geheel onterecht. Hoewel de gevolgen van klimaatverandering over de hele wereld te vinden zijn, is het Arctisch gebied een speciaal geval. Het klimaat verandert er sneller en drastischer dan op de meeste andere plekken. Terwijl de wereld in Parijs besloot dat de gemiddelde temperatuur op aarde niet meer dan 2 graden mag stijgen ten opzichte van pre-industrieel niveau, steeg de gemiddelde luchttemperatuur in het Arctisch gebied de afgelopen 100 jaar al met 5 graden.¹

2.1 SMELTEND IJS EN HET ALBEDO-EFFECT

De Noordpool speelt een sleutelrol in het reguleren van de temperatuur op aarde. Het ijs koelt lucht en water, maar er speelt ook een andere factor: het albedo-effect. Albedo is het vermogen om straling terug te kaatsen. Lichte objecten hebben een hoog albedo en weerkaatsen daarmee veel zonlicht. Donkere objecten hebben een laag albedo en absorberen zonlicht, waardoor het oppervlak warmer wordt. Dat geldt voor kleine oppervlakten, zoals het dragen van zwarte kleren die daardoor opwarmen, maar ook voor grote oppervlakten zoals de Noordpool. Het lichte oppervlak verkleint door het smelten van het ijs. Omdat oceanen donkerder zijn dan ijs en sneeuw, vermindert het albedo-effect, waardoor de Noordpool nog meer en nog sneller opwarmt.

De stijgende temperaturen leiden tot het smelten van ijs in het Noordpoolgebied. In de zomer is het gebied dat met ijs bedekt is nu ongeveer 40% kleiner dan eind jaren '70 in hetzelfde seizoen.² Dat is een van de redenen waarom de lokale verandering belangrijk is voor de rest van de wereld en zeker voor het laaggelegen Nederland: smeltend ijs in de Noordpool leidt tot stijging van het zeeniveau in de rest van de wereld.

2.2 MEER ACTIVITEITEN IN ARCTISCH GEBIED

Naast de invloed van klimaatverandering zijn er - mede door het smelten van ijs - steeds meer activiteiten in het Noordpoolgebied. Bijvoorbeeld toerisme, olieboringen en scheepvaart. Dat kan voor de lokale bevolking economisch gunstig zijn, maar het brengt ook risico's met zich mee voor het (lokale) kwetsbare milieu. Het is dus belangrijk dat schadelijke activiteiten vermeden worden en dat activiteiten die plaatsvinden met de hoogste standaarden en zorg uitgevoerd worden. Daarnaast is transparantie erg belangrijk. Het Russische Gazprom boort bijvoorbeeld in Arctisch gebied naar olie, maar rapporteert niet over olie lekkages. Dat vindt ACTIAM onacceptabel, waardoor we besloten hebben het bedrijf uit te sluiten van beleggingen.

2.3 2 DEGREES EXPEDITIE MET BERNICE NOTENBOOM

In februari dit jaar besloot ACTIAM de '2 Degrees Expeditie' van poolreizigster Bernice Notenboom te steunen. Zij vraagt aandacht voor de urgentie van klimaatverandering door de laatste twee breedtegraden naar de Noordpool te skiën. Niet zonder risico's, want het ijs wordt met het jaar minder betrouwbaar. Er ligt veel éénjarig ijs. Dit betekent dat er over de jaren heen geen lagen zijn opgebouwd maar dat het ijs gesmolten is.

Tijdens de reis verricht Bernice met haar twee mede-reizigers metingen voor de NASA en ESA. Voor die organisaties is het belangrijk om te weten hoeveel sneeuw er op het ijs ligt. Dat zegt iets over de neerslag in het gebied, die toeneemt nu het klimaat verandert. En sneeuw kan nadelig zijn voor de staat van het ijs.

Op zaterdag 1 april vertrok de groep vanaf het basiskamp op de 88e breedtegraad. Een zware start, met temperaturen van -30 tot -40 graden. In haar blog schrijft Bernice dat die zware start symbool staat voor de transitie die hen te wachten staat om binnen de afspraken van het klimaatakkoord te blijven: 'Net als op deze expeditie zal het begin het zwaarst zijn. Deden we er eerst 3 uur over om ons klaar te maken in de ochtend, nu redden we het in 2 uur'. Hoe langer we wachten met het bestrijden van klimaatverandering, hoe zwaarder - en duurder - de taak zal zijn.

¹ http://wwf.panda.org/what_we_do/where_we_work/arctic/what_we_do/climate/

² <https://www.nasa.gov/feature/goddard/2016/climate-trends-continue-to-break-records>

HET ARCTISCH GEBIED

Zomer: 0° C
Winter: -40° C

Gemiddeld op de Noordpool

- Er wonen ongeveer 4 miljoen mensen in Arctisch gebied
- Veel van hen horen bij inheemse volkeren

Invloeden op het Arctisch gebied

- Klimaatverandering
- Scheepvaart
- Olie- en gaswinning
- Toerisme
- Visserij

Wildlife

O.a. ijsbeer, Arctische wolf, witte dolfijn, Arctische tandwalvis, rendier, walrus, orca, zeehond.

3 Uitsluitingen en engagement

3.1 NIEUWE UITSLUITINGEN EN TOELATINGEN

Alle organisaties waarin we beleggen worden onderzocht op milieu-, sociaal en bestuurlijk gebied. De beoordelingscriteria voor deze onderwerpen staan in onze Fundamentele Beleggingsbeginselen. Deze hebben betrekking op mensenrechten, fundamentele arbeidsrechten, corruptie, milieuvervuiling, wapens en klant- en productintegriteit. De Fundamentele Beleggingsbeginselen komen voort uit internationale verdragen, overeenkomsten en ‘best practices’ en zijn te vinden op onze website. Onderstaande staafdiagram geeft een overzicht weer van de huidige uitsluitingen per onderwerp. Sommige bedrijven zijn om meerdere redenen uitgesloten. Het totaal aantal uitsluitingen naar onderwerp in diagram 1 is daardoor groter dan het totaal aantal uitgesloten bedrijven. Het onderzoeken van bedrijven leidde in het eerste kwartaal van 2017 tot 14 nieuwe uitsluitingen:

- Airbus Group Finance BV
- AviChina Industry & Technology Company Limited
- G4S International Finance PLC
- ONGC Videsh Ltd.
- Porsche Automobil Holding SE
- Rio Tinto Finance PLC
- Rio Tinto Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development 2013 Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development 2015 Ltd.
- Volkswagen AG
- Volkswagen Bank GmbH
- Volkswagen Financial Services AG
- Volkswagen International Finance NV
- Volkswagen Leasing GmbH

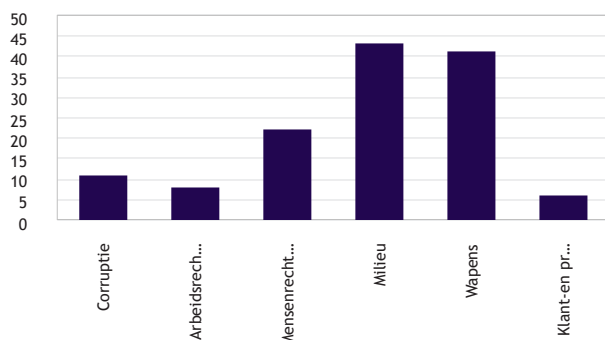
Een aantal van deze bedrijven is gelieerd aan door ACTIAM uitgesloten bedrijven. Er werd daardoor sinds de uitsluiting van de gelieerde bedrijven al niet meer in belegd. Voor de volledigheid zijn deze bedrijven nu ook als aparte entiteiten op de uitsluitingslijst opgenomen. Daarnaast werd AviChina uitgesloten in verband met betrokkenheid bij controversiële wapenproductie. Volkswagen en moederbedrijf Porsche werden uitgesloten in verband met de emissiefraude bij het bedrijf. ACTIAM heeft een dialoog gevoerd met Volkswagen. In verband met onvoldoende voortgang en transparantie over de aanpak van de problemen is besloten het bedrijf uit te sluiten van beleggingen.

Twee bedrijven werden toegelaten tot het beleggingsuniversum:

- Hanwha Chemical Corporation
- Hanwha Life Insurance

De twee bedrijven waren uitgesloten vanwege de uitsluiting van Hanwha Corporation. Op basis van een nieuw beleid over aanverwante bedrijven werd besloten Hanwha Chemical en Hanwha Life weer toe te laten.

Diagram 1: verdeling van uitsluitingen naar onderwerp

3.2 INZICHT IN ENGAGEMENTS

ACTIAM gelooft dat impact gecreëerd kan worden door gedragsverandering. Door middel van actief aandeelhouderschap kunnen we gedragsverandering bij bedrijven stimuleren. Bijvoorbeeld door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Maar ook en vooral door het gesprek aan te gaan met bedrijven en ze te laten weten welke verbeteringen we graag willen zien. Dit noemen we engagement. We spreken dan met het management van een bedrijf. Als een bedrijf te maken heeft gehad met controversiële activiteiten achterhalen we de oorzaak daarvan en laten we het bedrijf weten wat het moet verbeteren om aan ons beleid te voldoen. Daarnaast gaan we proactief het gesprek aan met bedrijven waarvan we vinden dat ze punten te verbeteren hebben, zodat controverses voorkomen kunnen worden.

Onderstaande figuren geven informatie over de engagements die wij zelf of in samenwerking met andere financiële instellingen met bedrijven voeren. Als dat effectiever is, gaan we samen met andere investeerders het gesprek aan met een bedrijf. Onderstaande figuren geven weer hoe de engagementactiviteiten zijn verdeeld naar soort, voortgang, mijlpaal, sector en kwaliteit. We houden de voortgang bij door middel van mijlpalen. Deze meten de werkelijke stappen die een bedrijf zet tussen het bespreekbaar maken van onze zorgen en het maken van concrete verbeteringen in beleid en gedrag. De uitleg van de mijlpalen wordt weergegeven in tabel 1.

Tabel 1:

Mijlpaal 0	Eerste correspondentie verstuurd
Mijlpaal 1	Eerste correspondentie verzonden en ontvangst bevestigd door het bedrijf
Mijlpaal 2	Doelstellingen van het engagement zijn in meer detail besproken met het bedrijf
Mijlpaal 3	Bedrijf reageert met relevante informatie of belooft het probleem intern aan te kaarten
Mijlpaal 4	Bedrijf ontwikkelt en publiceert (aan ACTIAM of publiek) een geloofwaardige strategie of formuleert heldere doelstellingen om het probleem aan te pakken
Mijlpaal 5	Bedrijf toont aan dat de strategie wordt geïmplementeerd of dat de doelstellingen zijn behaald

ENGAGEMENTS ESG-TEAM

Diagram 2: Verdeling actieve engagements naar soort

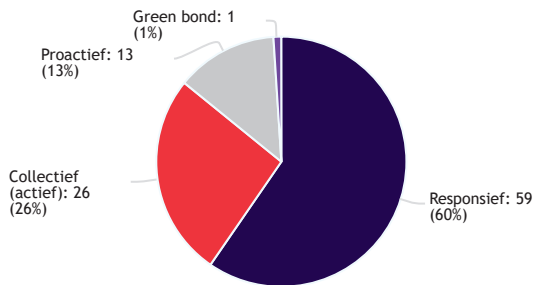

Diagram 3: verdelingactieve engagements naar sector

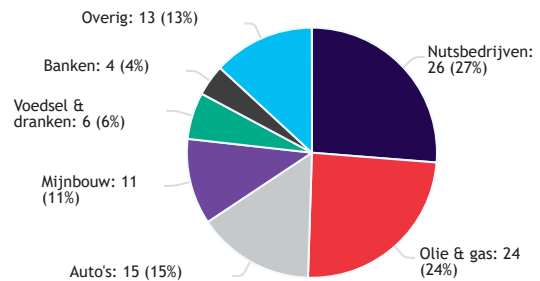

Diagram 4: verdeling actieve engagements naar regio

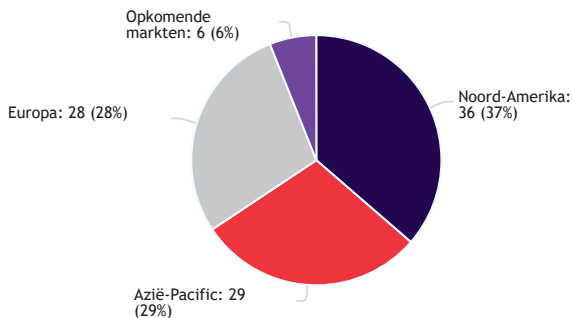

Diagram 5: verdeling actieve engagements naar kwaliteit

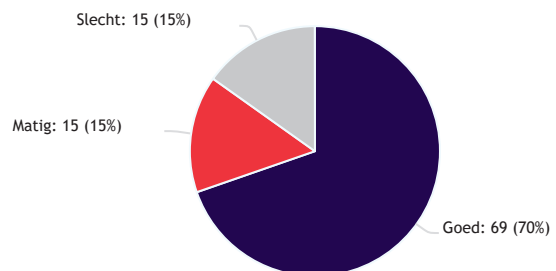

Diagram 6: verdeling actieve engagements naar mijlpaal

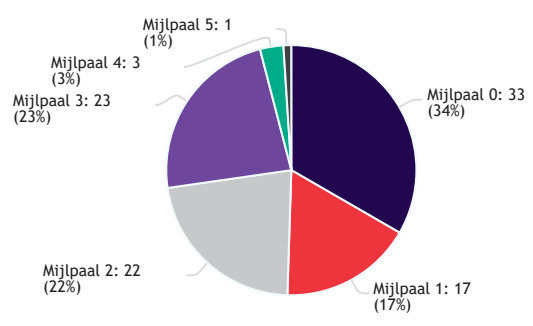

Diagram 7: Verdeling proactieve engagements naar thema

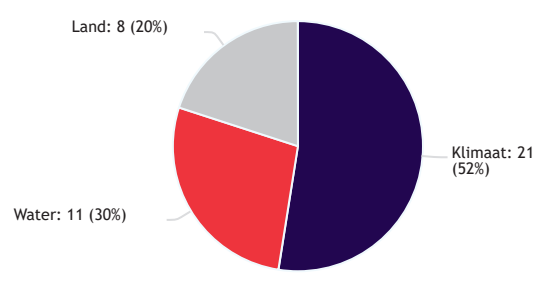
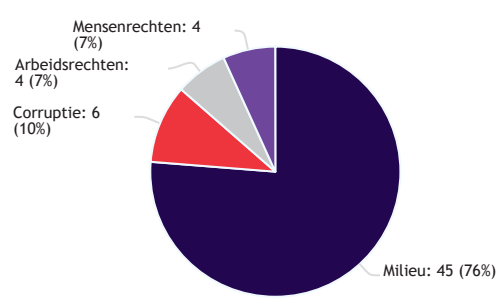

Diagram 8: verdeling responsieve engagements naar Fundamentele Belegingsbeginselen

3.3 ENGAGEMENTVOORBEELDEN

ARCTISCHE OLIE

In het kwartaalrapport over het vierde kwartaal van 2016 was een van de engagementvoorbeelden de brief die ACTIAM samen met 18 andere financiële instellingen naar de Arctische Raad en verschillende olie- en gasbedrijven stuurde. We vroegen een verbod op boringen op de Noordpool (de Arctische *high seas*). Met het statement ging ook een engagementinitiatief gepaard. Alleen Exxon reageerde niet op de brief. Daarom stuurden we in het eerste kwartaal van 2017 een vervolgbrief. Ook naar Statoil, ENI, BP en Shell, omdat we van die bedrijven wel reactie kregen maar we graag aanvullende informatie willen. Wat we van de bedrijven vragen is:

- Dat zij niet naar olie of gas zoeken in gebieden met verhoogde ecologische betekenis;
- Niet naar olie of gas zoeken in gebieden die niet ijsvrij zijn, omdat de technologieën om dit veilig te doen nog niet voldoende ontwikkeld zijn;
- Het aantal licenties in Arctisch gebied publiceren, de verloopdatum ervan en de locatie;
- Prijsgeven hoe zij van plan zijn die licenties te gebruiken.

Het zoeken naar de (dure) Arctische olie past niet in de energietransitie die nodig is om het klimaatakkoord van Parijs te halen. Daarnaast is het Arctisch gebied erg kwetsbaar en kunnen eventuele lekkages grote gevolgen hebben.

ACTIAM PUBLICEERT WATERDOELSTELLING EN START NIEUW ENGAGEMENT

Op 22 maart, Wereld Waterdag, heeft ACTIAM haar langetermijndoelstelling gepubliceerd om zo haar bijdrage aan één van de duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties, namelijk duurzaam beheer en toegang tot veilig water en sanitaire voorzieningen voor iedereen, concreet te maken: ACTIAM wil dat de beleggingsportefeuille in 2030 waterneutraal is.

Om verdere invulling te geven aan deze ambitie is ACTIAM onlangs een samenwerking aangegaan met GES. Samen met deze partij zal ACTIAM 24 bedrijven in de voedsel- en drankensector, de mijnbouwsector en de kledingindustrie aanspreken op hun verantwoordelijkheid. De selectie van deze 24 bedrijven uit een groep van meer dan 299 bedrijven is het resultaat van een uitvoerig onderzoek, waarbij zowel gekeken is naar de mate van risico's voor de bedrijven in kwestie als naar de mogelijke invloed van bedrijven op watergerelateerde uitdagingen. Het rapport is te verkrijgen via: <http://www.ges-invest.com/press-room/reports/stewardship-risk-engagement-water/>.

4 Van inzicht naar impact

ACTIAM heeft zich als doel gesteld meer inzicht in de portefeuille te geven, om als vervolgstap meer impact te bereiken met de beleggingskeuzes die wij maken. Hieronder geven we inzicht in drie indexfondsen: de ARIFE Europa, Noord-Amerika en Azië-Pacific. Ook met deze fondsen streven we naar positieve impact. We hebben gekeken welke bedrijven in de indexfondsen bijdragen aan oplossingen voor maatschappelijke problemen. Deze bijdragen zijn verdeeld naar onderwerpen.

Diagram 9: ARIFE North America

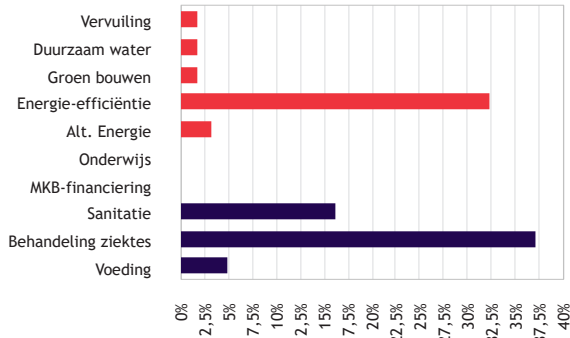

Diagram 10: ARIFE Europe

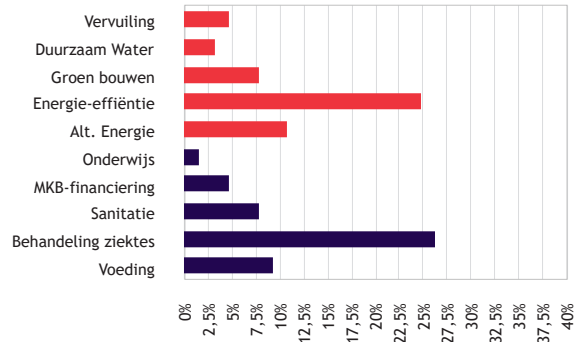
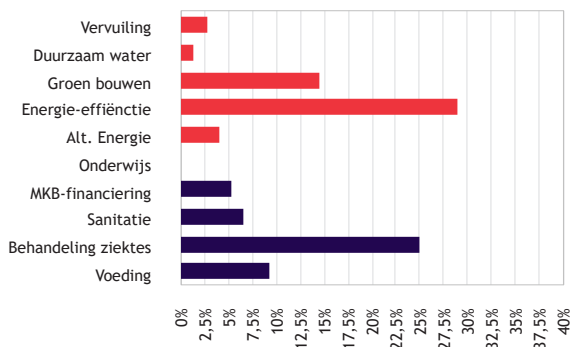

Diagram 11: ARIFE Pacific

5 Green bonds en positieve selectie

5.1 DE FRANSE STAAT: NET NIET DE PRIMEUR

Polen was ze net voor, maar in het eerste kwartaal van 2017 gaf ook Frankrijk als een van de eerste landen een groene staatsobligatie uit. ACTIAM kocht deze obligatie voor haar klanten vanwege het goede rendement en de positieve en meetbare impact op klimaat, water en land. De belangstelling voor de obligatie was groot: het orderboek was €23,5 miljard. De lening werd uiteindelijk €7 miljard groot. We hopen dat meer van dit soort obligaties van de Franse staat volgen.

De opbrengst van de lening zal onder andere worden besteed aan hernieuwbare energie, duurzaam transport en energiebesparing. Vernieuwend aan de lening is dat ook geld geïnvesteerd zal worden in modellen om de gevolgen van klimaatverandering, zoals het stijgen van de zeespiegel en droogte, beter in kaart te brengen. Ook zullen radarsatellieten gefinancierd worden. Met behulp van die satellieten kan onder andere de luchtkwaliteit en zeespiegelstijging gemonitord worden. Zeker in verband met het smelten van ijs in het Noordpoolgebied is dat belangrijke informatie.

De Franse staat zal uitgebreid rapporteren over de groene obligatie. Daarvoor wordt als raamwerk de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties gebruikt. Van de 17 door de VN geformuleerde doelstellingen draagt de groene obligatie bij aan:

- Toegang tot betaalbare en schone energie voor iedereen;
- Infrastructuur voor duurzame industrialisatie;
- Leefbare steden;
- Duurzame productie en consumptie;
- Klimaatverandering tegengaan;
- Bescherming en duurzaam gebruik van oceanen en zeeën en bescherming van ecosystemen, bossen en biodiversiteit.

Iberdrola

Naast de obligatie van de Franse staat kocht ACTIAM een nieuwe groene obligatie van Iberdrola. Dit bedrijf is een belangrijke speler op het gebied van windenergie. Met de groene obligatie financiert ACTIAM diverse windparken op land en zee in Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland.

5.2 POSITIEVE SELECTIE: NEDERLAND BELEEFT DOORBRAAK VAN WIND OP ZEE

ACTIAM belegt via de Euro Aandelenpool in drie toonaangevende windmolenproducenten: Siemens, Gamesa en Vestas. Recent kregen Siemens en Gamesa toestemming van de Europese Commissie om hun windenergie-divisies te fuseren. Voor Siemens is Gamesa een interessante fusiepartij, omdat Gamesa vooral actief is in windenergie op land en sterk vertegenwoordigd is in opkomende markten. Siemens heeft een goede positie in windmolenparken op zee. Het bedrijf is onder andere betrokken bij het Gemini-project, een windmolenpark van 150 turbines voor de Noord-Nederlandse kust. Op dit moment is Gemini het grootste windmolenpark voor de Nederlandse kust, met een capaciteit van 600 megawatt. De plannen van de Nederlandse overheid om tot 2023 voor minimaal 4450 megawatt aan windmolens op zee te realiseren, zorgt voor de definitieve doorbraak van wind op zee, waar de drie bedrijven waarschijnlijk van profiteren. Vestas levert bijvoorbeeld de turbines aan het door Shell geleide consortium voor de aanleg van een 700 megawatt groot park bij Borssele. Het is duidelijk dat samenwerking nodig is om de doelstelling voor 2023 te realiseren. Dan zullen 5 miljoen Nederlandse huishoudens voorzien worden van schone energie.

6 Appendix

6.1 HUIDIGE UITSLUITINGEN (BEDRIJVEN)

BEDRIJF	MENSENRECHTEN	FUNDAMENTELE ARBEIDSRECHTEN	CORRUPTIE	MILIEU	WAPENS	KLANT- EN PRODUCTINTEGRITEIT
Adani Ports and Special Economic Zone				X		
Aerojet Rocketdyne Holdings, Inc. ¹					X	
Aeroteh SA ¹					X	
Airbus Group SE					X	
Airbus Group Finance BV					X	
Alpha Natural Resources, Inc. ¹				X		
Aluminum Corporation of China Ltd.				X		
ArcelorMittal SA				X		
Arch Coal, Inc. ¹				X		
Aryt Industries Ltd. ¹					X	
Ashot Ashkelon Industries Ltd. ¹					X	
AviChina Industry & Technology Company Limited					X	
Babcock International Group PLC					X	
BAE Systems PLC					X	
Barrick Gold Corporation				X		
Beijing Capital International Airport Company			X			
BWX Technologies, Inc. ¹					X	
China Mobile Limited	X		X			
China Petroleum & Chemical Corporation (SINOPEC)	X					
China Power International Development				X		
China Resources Power Holdings				X		
Coal India	X			X		
Compagnie Financière Richemont SA					X	
CONSOL Energy Inc.				X		
Daicel Corporation					X	
Dassault Aviation SA ¹					X	
DICK's Sporting Goods, Inc.					X	
DMCI Holdings				X		
DTE Energy Company				X		
Elektrobras	X			X		
ENEA SA				X		
Fluor Corporation					X	
Freeport-McMoRan Inc.	X			X		
G4S International Finance PLC	X					
G4S PLC	X					
Gazprom PAO				X		
General Dynamics Corporation					X	
Grupo México S.A.B. de C.V.		X				
Guangdong Investment Ltd.				X		
Hanwha Corporation					X	
Harris Corporation					X	

BEDRIJF	MENSENRECHTEN	FUNDAMENTELE ARBEIDSRECHTEN	CORRUPTIE	MILIEU	WAPENS	KLANT- EN PRODUCTINTEGRITEIT
Honeywell International Inc.					X	
Huadian Power International Corporation Ltd.				X		
Huaneng Power International Inc.				X		
IOI Corporation Berhad	X			X		
Jacobs Engineering Group Inc.					X	
Kuala Lumpur Kepong Berhad	X	X				
Larsen & Toubro Ltd.					X	
Leonardo Finmeccanica SpA					X	
Lockheed Martin Corporation					X	
MDU Resources Group, Inc.				X		
Motovilikha Plants JSC ¹					X	
NiSource Inc.				X		
Norilsk Nickel				X		
NORINCO International Cooperation Ltd. ¹					X	
Northrop Grumman Corporation					X	
NTPC Ltd.				X		
Oil and Natural Gas Corporation	X	X		X		
ONGC Videsh Ltd.	X					
Orbital ATK, Inc. ¹					X	
PAO Severstal		X				
PetroChina Company Ltd.	X		X	X		
Petróleo Brasileiro S.A. - Petrobras			X			
Petróleos Mexicanos		X				
PGE Polska Grupa Energetyczna SA				X		
Poongsan Corporation ¹					X	
Porsche Automobil Holding SE			X	X		X
PT Adaro Energy				X		
Raytheon Company					X	
Rheinmetall AG ¹					X	
Rio Tinto Ltd.	X			X		
Rio Tinto Finance PLC	X			X		
Rio Tinto PLC	X			X		
Rockwell Collins, Inc.					X	
Rolls-Royce Holdings PLC					X	
Safran SA					X	
Serco Group PLC					X	
Singapore Technologies Engineering Ltd.					X	
Sinopec Group Overseas Development 2013 Ltd.	X					
Sinopec Group Overseas Development 2015 Ltd.	X					
Southern Copper Corporation	X	X		X		
Splav SRPA ¹					X	
Tauron Polska Energia				X		
Textron Inc.					X	
Thales SA					X	
The Boeing Company					X	
The Kroger Co.					X	
Tokyo Electric Power Company Holdings, Inc.	X					
Vedanta Limited	X			X		

BEDRIJF	MENSENRECHTEN	FUNDAMENTELE ARBEIDSRECHTEN	CORRUPTIE	MILIEU	WAPENS	KLANT- EN PRODUCTINTEGRITEIT
Vedanta Resources PLC	X			X		
Volkswagen AG ²			X	X		X
Volkswagen Bank GmbH			X	X		X
Volkswagen Financial Services AG			X	X		X
Volkswagen International Finance NV			X	X		X
Volkswagen Leasing GmbH			X	X		X
Wal-Mart de Mexico S.A.B. de C.V.		X	X			
Wal-Mart Stores Inc.		X			X	
Yanzhou Coal Mining Company Ltd.				X		
Zijin Mining Group Co. Ltd.	X			X		

1 Hoewel dit bedrijf op dit moment niet in ons beleggingsuniversum voorkomt, hebben wij het onderzocht naar aanleiding van signalen van omstreden activiteiten. Als resultaat van dit onderzoek is besloten het bedrijf preventief uit te sluiten van investeringen. Huidige uitsluitingen (bedrijven)

2 Deze uitsluiting geldt alleen voor de fondsen en mandaten waarvoor ACTIAM discretionaire bevoegdheid heeft.

6.2 HUIDIGE UITSLUITINGEN (STAATSOBLIGATIES)

LAND	EU- OF VN-WAPENEMBARGO'S	FREEDOM HOUSE 'NIET VRIJ'	TRANSPARENCY INTERNATIONAL CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX	WERELDBANK WORLD GOVERNANCE INDICATORS
Afghanistan		X	X	X
Algerije		X		X
Angola		X	X	X
Azerbeidzjan		X	X	X
Bahrein		X		
Bangladesh			X	X
Bolivia				X
Brunei		X		
Burundi		X	X	X
Centraal-Afrikaanse Republiek	X	X	X	X
China	X	X		
Cambodja		X	X	X
Comoren			X	X
Cuba		X		
Democratische Republiek Congo (Congo-Kinshasa)		X	X	X
Djibouti		X		X
Dominicaanse Republiek			X	
Ecuador				X
Egypte	X	X		X
Equatoriaal-Guinea		X		X
Eritrea	X	X	X	X
Ethiopië		X		X
Gabon		X		X
Gambia		X	X	X
Georgië		X		
Guatemala			X	X
Guinee			X	X
Guinee-Bissau			X	X
Guyana			X	
Haïti			X	X
Honduras			X	X
India		X ¹		
Irak		X	X	X
Iran	X	X	X	X
Israël		X ¹		
Ivoorkust	X		X	X
Jemen		X	X	X
Jordanië		X		
Kameroen		X	X	X
Kazachstan		X	X	
Kenia			X	X
Kirgizië			X	X
Laos		X	X	X
Libanon			X	X
Liberia				X
Libië	X	X	X	X
Madagaskar			X	X
Mali			X	X
Marokko		X ¹		

1 Deze landen worden als 'vrij' beschouwd door Freedom House, maar betwiste gebieden binnen hun grenzen worden beschouwd als 'niet vrij'.

LAND	EU- OF VN-WAPENEMBARGO'S	FREEDOM HOUSE 'NIET VRIJ'	TRANSPARENCY INTERNATIONAL CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX	WERELDBANK WORLD GOVERNANCE INDICATORS
Mauritanië		x	x	x
Moldavië		x ¹		
Mozambique			x	x
Myanmar	x	x	x	x
Nepal			x	x
Nicaragua			x	
Niger				x
Nigeria			x	x
Noord-Korea	x	x	x	x
Oeganda		x	x	x
Oekraïne		x ¹	x	x
Oezbekistan		x	x	x
Oost-Timor			x	x
Pakistan		x ¹	x	x
Palestina (West Bank en Gaza)		x		x
Papoea-Nieuw-Guinea			x	
Paraguay			x	x
Qatar		x		
Republiek Congo (Congo-Brazzaville)		x	x	x
Rusland	x	x	x	x
Rwanda		x		
Saoedi-Arabië		x		
Sierra Leone			x	x
Soedan	x	x	x	x
Somalië	x	x	x	x
Swaziland		x		x
Syrië	x	x	x	x
Tadzjikistan		x	x	x
Tanzania			x	
Thailand		x		
Togo			x	x
Tsjaad		x	x	x
Turkmenistan		x	x	x
Venezuela			x	x
Verenigde Arabische Emiraten		x		
Vietnam		x	x	
Wit-Rusland	x	x	x	x
Zimbabwe	x	x	x	x
Zuid-Soedan	x	x	x	x

1 Deze landen worden als 'vrij' beschouwd door Freedom House, maar betwiste gebieden binnen hun grenzen worden beschouwd als 'niet vrij'.

Disclaimer

Deze Disclaimer is van toepassing op de in deze presentatie en/of dit document opgenomen commerciële informatie (hierna: de Informatie) die door ACTIAM N.V. (hierna: ACTIAM) aan de ontvanger wordt aangeboden. Door het in ontvangst nemen van deze Informatie accepteert de ontvanger de toepasselijkheid van deze Disclaimer.

ACTIAM streeft ernaar nauwkeurige en actuele informatie te verschaffen uit betrouwbaar geachte bronnen. ACTIAM kan echter de nauwkeurigheid en volledigheid van de Informatie niet garanderen en aan de Informatie kunnen geen rechten worden ontleend. De Informatie kan technische of redactionele onnauwkeurigheden of typografische fouten bevatten. ACTIAM geeft geen garanties, expliciet of impliciet, aangaande de vraag of de Informatie die middels deze presentatie en/of dit document verkregen is nauwkeurig, volledig of actueel is. ACTIAM is niet verplicht om de verstrekte Informatie bij te werken of onnauwkeurigheden of fouten te herstellen.

De ontvanger zal ACTIAM inclusief haar bestuurders, management en medewerkers niet aansprakelijk stellen voor eventuele tekortkomingen in deze Informatie.

De waarde van beleggingen kan fluctueren en resultaten behaald in het verleden bieden geen garantie voor de toekomst. Het bespreken van risico's in de Informatie dient niet beschouwd te worden als een volledige opsomming van alle voorkomende risico's. De hier vermelde Informatie dient door de ontvanger niet te worden geïnterpreteerd als zakelijk, financieel, beleggings-, hedging-, handels-, juridisch, regelgevend, belasting-, of boekhoudkundig advies. De belegger dient zelf elders onafhankelijk advies in te winnen. Ook dient deze informatie niet beschouwd te worden als een aanbod om producten te kopen, te verkopen of te investeren. Op producten en diensten genoemd in deze Informatie zijn mogelijk specifieke voorwaarden van toepassing die geraadpleegd dienen te worden voordat tot een transactie besloten wordt.

De ontvanger van de Informatie is zelf verantwoordelijk voor de wijze waarop de ontvanger de Informatie gebruikt. De op die Informatie gebaseerde beslissingen zijn voor rekening en risico van de ontvanger. Deze Informatie wordt de ontvanger uitsluitend aangeboden voor eigen gebruik en de ontvanger zal deze Informatie slechts aan derden ter beschikking stelling na schriftelijke toestemming van ACTIAM.

Nederlands recht is van toepassing op deze Disclaimer.

